

Лідія Сліпчишин,

доктор педагогічних наук, старший дослідник,
доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти,
креслення і комп'ютерної графіки,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, Київ
ORCID ID 0000-0001-9159-9458
lida.slipchyshyn@gmail.com,

Андріан Кліщ,

магістр, директор,
Львівський обласний центр краєзнавства,
екскурсій і туризму учнівської молоді
ORCID ID 0000-0002-0205-8682
orbealviv@ukr.net

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто сутність позанавчальної діяльності як важливого засобу здобування особистісного досвіду в різних видах діяльності. Зазначено, що пошук нових можливостей для розвитку в студентів пізнавальної активності, професійної спрямованості доцільно проводити, використовуючи потенціал виховної роботи в закладі та змістовного дозвілля молоді. Встановлено, що заняття в туристичному гуртку дозволяє отримати унікальний досвід, неординарну інформацію професійного характеру, сприяє саморозвитку студентів. Розглянуто структуру професійної готовності педагогів, яка інтегрує готовності до різних видів педагогічної діяльності, в тому числі й до організації змістовного дозвілля тих, хто навчається. Проаналізовано змістове наповнення особистісного, професійно орієнтованого і практичного компонентів готовності педагогів до позанавчальної туристичної діяльності. Висвітлено методику формування готовності майбутніх педагогів до туристичної позанавчальної діяльності на прикладі гуртка «Індустріальне краєзнавство», у якому брали участь майбутні вчителі трудового навчання і технологій та педагоги професійного навчання. Реалізація методики формування готовності відбувалась поетапно з урахуванням діяльнісного підходу та методичних особливостей кожного етапу. Було виявлено позитивний вплив методики на професійну спрямованість студентів.

Ключові слова: позанавчальна діяльність, гурток, технологічна освіта, індустріальний туризм, готовність, майбутній вчитель, заклад вищої освіти.

Лидия Слипчишин, Андриан Клищ. Методика формирования готовности будущих педагогов к внеучебной туристической деятельности

Рассмотрены сущность внеучебной деятельности, которая рассматривается как важное средство получения личностного опыта в различных видах деятельности. Отмечено, что поиск новых возможностей для развития у студентов познавательной активности, профессиональной направленности целесообразно проводить, используя потенциал воспитательной работы в учреждении и содержательного досуга молодежи. Установле-

но, что занятие в туристическом кружке позволяет получить уникальный опыт, неординарную информацию профессионального характера, способствует саморазвитию студентов. Рассмотрена структура профессиональной готовности педагогов, интегрирующая готовности к различным видам педагогической деятельности, в том числе и к организации содержательного досуга учащихся. Проанализировано содержательное наполнение личностного, профессионально ориентированного и практического компонентов готовности педагогов к внеучебной туристической деятельности. Освещена методика формирования готовности будущих педагогов к внеучебной туристической деятельности на примере кружка «Индустриальное краеведение», в котором принимали участие будущие учителя трудового обучения и технологий и педагоги профессионального обучения. Реализация методики формирования готовности происходила поэтапно с учетом деятельностного подхода и методических особенностей каждого этапа. Было выявлено положительное влияние методики на профессиональную направленность студентов.

Ключевые слова: внеучебная деятельность, кружок, технологическое образование, индустриальный туризм, готовность, будущий учитель, учреждение высшего образования.

Lidiia Slipchyshyn, Andrian Klishch. Formation methods of future teachers readiness for tourist extracurricular activities

The essence of future teachers extracurricular activities is examined, which is considered as an important means of gaining personal experience in various activities. It is noted that the search for new opportunities for conscious development of students' cognitive activity, professional orientation should be carried out using the potential of educational work in the educational institution and meaningful leisure of young people. Emphasis is placed on the possibilities of tourism to positively influence the professional orientation of young people and their interest in technological education. It is established that tourist club classes in educational institution allow to gain an unique experience, extraordinary information of a professional nature, promote self-development of students.

The structure of teachers professional readiness is examined, which is a stable integral characteristic of their personality, as it integrates readiness for different types of pedagogical activities, including the organization of students meaningful leisure. The content of personal, professionally oriented and practical components of teachers' readiness for an extracurricular tourism activities is analyzed. External and internal factors that affect the organization of tourism in the educational institution, which would also affect the professional orientation of students. The formation method of future teachers readiness for an extracurricular tourist activities is emphasized on the example of the club «Industrial Local History», which was attended by future teachers of the labour training and technology and teachers of the vocational training. The implementation of the methodology of readiness formation took place in stages, taking into account the activity approach and the methodological features of each stage, namely the motivational, informational, organizational and reflective stages. The approbation of the method took place in the conditions of action by an uncontrolled and an unrulled factor – coronavirus disease pandemic (COVID-19), which actualized training in the club in a mixed form.

Key words: leisure time, extracurricular activities, club, technological education, industrial tourism, readiness, future teacher, institution of higher education.

Сьогодні навчально-виховний процес в освітніх закладах різних рівнів і типів спрямований на розвиток особистості, яка володіє необхідними для власного життя і професійної діяльності компетентностями. Все більшого значення набувають ті компетентності, завдяки яким особистість інтенсифікує своє професійне становлення, саморозвиток. Очевидно, що орієнтація на удосконалення потребує використання потенціалу не лише навчального часу, але й за його межами. При виборі молодого людиною занять у вільний від навчання час провідну роль відіграють такі чинники, як мотивація, орієнтація на здібності, потреби, уподобання, до-

ступність і користь для професійного саморозвитку. Ефективність використання вільного від навчання часу студентом залежить від оптимального поєднання перерахованих чинників.

В Україні все більшої популярності набуває індустріальний (промисловий) туризм, в якому закладений значний освітній потенціал, а також можливість зацікавити молодь технологічною освітою. Для реалізації освітнього потенціалу цього різновиду туризму використовують потяг людини до різноманітних вражень і розваг. Важливим завданням для педагогів є організація дозвілля молоді на творчому рівні, а не на рівні споживання. Враховуючи, що серед напрямів роботи педагога при роботі з класом (групою) є й організація дозвілля у всій його різноманітності, актуалізується потреба підготувати майбутнього вчителя (педагога профільного і професійного навчання) до реалізації освітнього потенціалу позанавчальної діяльності.

Як показав аналіз наукових праць, проблема вільного часу молоді завжди була в центрі уваги вчених і практиків. Відповідно, в ній можна виділити багато напрямів, зокрема: дозвілля студентів (І. Белецька, Г. Бреславська, В. Коваль, Т. Ковальчук, І. Сидор); професійне становлення майбутніх педагогів (Л. Волик, О. Ковальчук, Г. Марченко, Л. Лисенко, З. Слєпкань); творчість у різних видах діяльності (у туризмі – С. Дмитрук, Л. Устименко, у спорті – Н. Максимовська, С. Пангелов, Л. Скрипник); науково-дослідна робота студентів (А. Денисенко, О. Дубасенюк, Т. Марусик, Л. Петриченко, О. Семенов). У науковій літературі індустріальний (промисловий) туризм вивчається в таких аспектах, як розвиток туристичної сфери в регіоні (В. Квартальнов, Є. Колосінський, В. Федорченко, О. Чередниченко, І. Черниш); охорона і збереження антропогенних ландшафтів (Ю. Веденін, В. Казакова, М. Кулешова, В. Пацюк, В. Смаль); збереження та використання індустріальної спадщини (Н. Дук, Н. Суматохіна). Наявність соціального запиту на зацікавлення молоді технологічною освітою, на формування компетентнісного професійно орієнтованого досвіду майбутніх педагогів зумовили тему нашого дослідження і статті.

Метою статті є схарактеризувати позанавчальну туристичну діяльність і висвітлити методику формування готовності майбутніх педагогів до неї.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині навчання у закладі вищої освіти (ЗВО) не обмежується професійною підготовкою майбутніх фахівців, адже в суспільстві все більше затребуваним стає володіння працівниками комплексом компетентностей, які дають можливість водночас поєднувати професійне та особистісне зростання. У цьому контексті провідним завданням закладу ВО є створення відповідних умов для професійного та особистісного зростання, використовуючи потенціал змісту професійної підготовки та усіх організаційних форм освітнього процесу.

Готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності пов'язана з рівнем пізнавальної активності у відповідній сфері, яка залежить від спрямованості на вибраний фах. Психолого-педагогічні дослідження підготовки фахівців, зокрема С. Єфремов [2, с. 100], вказують на важливість розрізняти зовнішній і внутрішній напрями розвитку у студентів професійної спрямованості, орієнтуючись на структуру особистості та діяльності. Розуміння змісту майбутньої діяльності та її структури є зовнішнім напрямом розвитку професійної спрямованості, який піддається різнобічним впливам. Водночас внутрішній напрям орієнтований на те, щоб особистість реалізувала свої нахили і здібності, узгодивши власні сподівання і прагнення з реаліями дійсності [2, с. 99–100]. Відповідно, у навчанні студент більше вмотивований тоді, коли він бачить можливість доцільно і з користю використати додаткову інформацію, здобуту через соціальний досвід, у своєму професійному становленні та особистісному вдосконаленні.

Найбільше соціальний досвід здобувається студентами у виховному процесі, який регламентується «Положенням про заклад». Як показує аналіз змісту таких документів у різних закладах ВО, провідне місце в структурі виховної роботи займає активність студентів поза навчальними заняттями, яку називають позанавчальною або позааудиторною діяльністю. Слушною, на наш погляд, є думка Н. Руденко щодо особливостей позанавчальної діяльності для самореалізації студентів у закладі ВО: відсутність оцінювання та обмеженості в часі; здобування особистісного досвіду в тому напрямі, який найбільше відповідає здібностям, що не задіяні в навчальному процесі; вільний вибір змісту, форм і засобів опанування нових видів діяльності, засвоєння нових знань і освоєння умінь і навичок [4, с. 194].

Враховуючи результат здійсненого нами аналізу сутності суміжних понять вільного часу, позанавчальну діяльність студентів у закладах ВО розуміємо як частину позааудиторної діяльності з вираженим виховним характером. Вона спрямована на реалізацію внутрішнього потенціалу особистості, на здобування особистісного досвіду в різних видах діяльності, на якісні особистісні зміни, що в сукупності позитивно впливає на формування професіоналізму. Тому в пошуку нових можливостей для свідомого розвитку в студентів пізнавальної активності, спрямованої на опанування професії, педагоги звертають увагу на залучення студентів до туристичної діяльності.

Для майбутніх педагогів цінність туристичної позанавчальної діяльності залежить від таких чинників: наявності кореляційних зв'язків з фаховою діяльністю; здатністю керівника гуртка (секції, клубу) вплинути на мотивацію займатись туризмом і викликати емоційне ставлення до туристичної позанавчальної діяльності; забезпечення умов у ЗВО для здійснення туристичної діяльності. На відміну від багатьох видів діяльності, які можна здійснювати у вільний від навчання час, туризм потребує не лише спеціальних знань і умінь, але й виявлення особистісної активності, фізичної підготовки, готовності переборювати труднощі та вирішувати проблеми.

Аналізуючи зміст поняття «туризм» у різних джерелах, ми звернули увагу, що у визначеннях дослідники акцентують увагу на його певних аспектах. Практично в усіх джерелах зазначається, що туризм розглядається як подорож, ознаками якої є: наявність маршруту пересування як в межах, так і за межами країни, поєднання відпочинку з пізнавальною діяльністю, часом з ознаками спорту [5, с. 586]. Для участі в туристичній подорожі має бути спонукальна причина, яка виконує роль мотиву. Спонукальні причини поділяються на особистісні (внутрішні) та соціальні, пов'язані з різними видами соціалізації. Прагнення людини пізнати світ довкола крізь призму традицій, історії, виробництва сьогодні доповнилось нетрадиційними формами використання вільного часу. Зростає популярність туристичних програм, в яких традиційні види стають складовими сучасних видів туризму, а змістове наповнення набуває інтегративного характеру. Вплив на зміст туристичних програм відкриває нові можливості для тих видів туризму, які могли б бути корисними для професійного розвитку студентів. Зокрема, це стосується тих видів туризму, які мають освітній потенціал і кореляцію з професійною діяльністю.

Сьогоднішні студенти все частіше розглядають туристичну діяльність в закладі як засіб отримання унікального досвіду, неординарної інформації професійного характеру, сприяння саморозвитку. Як показує аналіз світової туристичної практики, набувають актуальності такі напрями туристичної діяльності, як: відвідування діючих підприємств з метою ознайомлення з сучасними виробничими технологіями, досягненнями, можливістю отримати практичний досвід; відвідування об'єктів промислової спадщини. Тобто, все більшої популярності в професійних освітніх закладах набуває індустріальний туризм, завдяки якому можна: усвідомити еволюційний розвиток виробничих технологій, виробничих і технологіч-

них процесів; ознайомитись з працюючими виробництвами та станом екології на них; брати участь в анімаційних програмах підприємств і навчально-пізнавальних турах.

Професійна готовність педагога має складну структуру, оскільки інтегрує готовності до різних аспектів фахової діяльності. Зокрема, це стосується таких аспектів педагогічної роботи: викладання, професійної діяльності, вдосконалення методичної компетентності, використання різних засобів навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій, роботи з обдарованою молоддю, інноваційної педагогічної діяльності різними засобами та ін. Отже, можна дійти висновку про те, що педагогічна діяльність є різноманітною і кожен напрям потребує формування готовності до нього.

Як зазначає І. Дичківська, готовність педагога до інноваційної професійної діяльності – це «особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії» [1, с. 276–277]. На основі готовності у майбутнього педагога формується професійна компетентність, а структурними складовими його індивідуальної компетентності є цілі, цінності, комунікації, компетентнісіні досвід, знання, вміння і навички [6]. Оскільки зміст компетентнісних знань, вмінь і навичок випливає з професійної сфери, то для студентів, які у майбутньому працюватимуть вчителями трудового навчання і технологій, педагогами профільного і професійного навчання, базовим є зміст технологічної освіти. А інноваційним засобом досягнення педагогічних цілей, тобто формування компетентного педагога, є індустріальний туризм.

Готовність майбутніх учителів трудового навчання і технологій, педагогів профільного і професійного навчання до позанавчальної туристичної діяльності будемо розуміти як стійку характеристику їхньої особистості, яка інтегрує компоненти, що відображають особистісний, професійно орієнтований та практичний аспекти діяльності. Змістове наповнення компонентів готовності включає: особистісний – особистісні мотиви, спрямованість на професійний саморозвиток завдяки прикладанню здібностей, професійний інтерес до туристичної діяльності, ціннісне ставлення до індустріальної спадщини та сучасних індустріальних об'єктів; *професійно орієнтований* – зв'язок індустріального туризму з різними сферами виробничої діяльності, технологічною основою професій; сукупність відомостей щодо формування галузей економіки, розвитку професій, технологій виробництв і матеріально-технічної бази індустріальних підприємств; основи екології та безпеки життєдіяльності; практичний – практичні знання і вміння з туристичної діяльності; вміння і навички здоров'язбережувальної діяльності, міжособистісної взаємодії, емпатії, емоційної стійкості. Критерієм готовності є здатність майбутніх педагогів нетрадиційно вирішувати проблеми навчання відповідних предметів в загальній середній школі та в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

З метою виявлення впливу туристичної активності на професійний розвиток студентів нами була спроектована система формування готовності майбутніх педагогів трудового навчання і технологій, профільного і професійного навчання до туристичної позанавчальної діяльності. Відповідно до основ системного аналізу стан системи характеризують зовнішні та внутрішні параметри. Розглянемо детально ці параметри. У нашому дослідженні зовнішніми (вхідними) параметрами є: контрольовані та керовані – умови навчання в закладі, програми і зміст дисциплін (науково-предметної підготовки, виробничого навчання); контрольовані та некеровані – попередній досвід туристичної діяльності, вмотивованість, професійна спрямованість, здібності; неконтрольовані та некеровані чинники – збурення різного характеру, на які не можна вплинути. Протягом нашого дослідження найбільший вплив спричинила пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19), яка водночас змінила і підхід

до здійснення туристичної роботи в освітньому закладі. До внутрішніх параметрів системи позанавчальної туристичної діяльності відносимо зміст програми студентського гуртка «Індустріальне краєзнавство», механізми інтеграції туристичних і технологічних знань, форми організації, методи, технології й засоби навчання.

Розглянемо методику формування готовності студентів до туристичної позанавчальної діяльності на прикладі гуртка «Індустріальне краєзнавство».

Реалізація методики формування готовності відбувалась поетапно, відповідаючи логіці діяльнісного підходу та методичним особливостям кожного етапу. *Мотиваційний* етап пов'язаний з визначенням мотиву студентів займатися туристичною діяльністю, зокрема індустріальним краєзнавством, діагностикою початкового рівня знань, вмінь, досвіду туристичної діяльності, особистісних якостей, розвиток яких відбуватиметься в процесі занять. *Інформаційний* етап передбачає розробку програми гуртка «Індустріальне краєзнавство» та вдосконалення її змістового наповнення в контексті особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів із урахуванням педагогічної спеціалізації. Нові відомості, здобуті в гуртку, поглиблюють і доповнюють зміст загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, краєзнавства тощо. Увага звертається на засвоєння студентами туристичної, виробничої, економічної, географічної та краєзнавчої термінології. *Організаційний* етап орієнтований на формування практичних умінь і навичок роботи з картографічними матеріалами, довідниками, компасом, використання туристського спорядження та обладнання, свідоме ставлення до власного здоров'я, методику ознайомлення з діючими промисловими об'єктами і вивчення об'єктів індустріальної спадщини. *Рефлексійний* етап спрямований на виявлення особистісних змін і досягнень студентів, на оцінювання рівня сформованості знань, вмінь і навичок з туристичної діяльності, індустріального краєзнавства, міжособистісної взаємодії, розвиток професійної спрямованості та ціннісних професійних орієнтацій.

Оскільки дослідження проводилось протягом 2019-2020 років, на його перебіг вплинула ситуація з пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19). Вона актуалізувала необхідність у туристичній роботі зі студентами адаптуватися до змішаної форми навчання. Відповідно до нових умов в програмі гуртка передбачені такі форми організації занять зі студентами: лекційно-семінарські заняття – ознайомлення з розташуванням виробництв на основі краєзнавчого, географічного та економічного матеріалу, індустріальною спадщиною, аналіз наукових фактів; практична пошуково-дослідницька робота – пошук інформаційних джерел, вивчення наукової, навчально-методичної літератури, збирання фактологічної бази в процесі туристичної роботи; індивідуальна робота – обробка зібраних матеріалів, обґрунтування результатів пошуково-дослідницької роботи; наукова робота – участь у конференціях, конкурсах з метою апробації отриманих результатів. Теоретичні заняття, консультації, індивідуальні заняття та конференції проводились за дистанційною формою навчання, а практичні заняття – очно, якщо дозволяла епідеміологічна ситуація. Складність роботи полягала в тому, що туристична діяльність за своєю природою передбачає використання інтерактивних форм роботи: екскурсії, подорожі, походи, змагання, конкурси, тренінги, презентації, виставки тощо. При підбитті підсумків у кінці навчального року студенти демонструють відеоролики, відеофільми, презентації, створені за матеріалами досліджень, походів та екскурсій. Для завершення навчального року в гуртку студентам пропонується проведення багатоденної туристично-краєзнавчої подорожі, яка включає відвідування індустріальних об'єктів.

У формувальному експерименті нашого дослідження взяли участь 35 студентів Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка і Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, з яких було сформовано контрольну (20 осіб) та

експериментальну (15 осіб) групи. Методика формування готовності до туристичної позанавчальної діяльності впроваджувалась в експериментальній групі, а активним чинником було навчально-методичне забезпечення (експериментальна програма гуртка «Індустріальне краєзнавство», розробка екскурсії «Таємниці галицьких надр», методичні матеріали щодо туристичної діяльності [3]). За результатами формувального експерименту визначалась сформованість особистісного, професійно орієнтованого і практичного компонентів готовності. Динаміка змін у цих компонентах показала кращі показники в експериментальній групі.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. У практиці роботи закладів вищої педагогічної освіти набуває актуальності професійне виховання, орієнтоване на становлення майбутнього фахівця. У цьому контексті позанавчальна діяльність студентів спрямовується на реалізацію внутрішніх потенцій особистості, на здобування особистісного досвіду в тих видах діяльності, які є складовою частиною обов'язків педагога.

Туристична діяльність розглядається як доцільний шлях професіоналізації студентів з урахуванням особливостей фаху. Якщо для студентів-географів вона є обов'язковою, то для майбутніх педагогів, що будуть працювати в сфері технологічної освіти, індустріальний туризм відкриває нові можливості для підвищення мотивації учнів вивчати технологічні та технічні предмети, основи екології, здобувати потрібні сучасному виробництву професії, формувати культурні цінності. Відповідно набуває актуальності необхідність формування готовності майбутніх педагогів до позанавчальної туристичної діяльності. Запропонована методика формування готовності показала позитивну динаміку змін, що дає підстави вважати її доцільною для використання в різних освітніх закладах з урахуванням можливостей контингенту тих, хто навчається у гуртку «Індустріальне краєзнавство».

Вважаємо, що перспективним і актуальним напрямом дослідження є виявлення можливостей, вивчення переваг і недоліків використання дистанційної форми в організації навчання в туристичному гуртку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Єфремов С. В. Розвиток пізнавальної діяльності студентів у навчальному процесі. *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2013. Вип. XXXIII. С. 94–101. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/2971> (дата звернення: 17.05.2020)
3. Кліщ А., Сенкальська М. Організація екскурсійної діяльності: методичні рекомендації. Львів : Львівський обласний центр краєзнавства, екскурсій і туризму учнівської молоді, 2019. 54 с.
4. Руденко Н. Самореалізація особистості студентів у позанавчальній виховній роботі вищих технічних навчальних закладів. *Наука і освіта*. 2009. Вип. № 7 С. 194–196. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/-doc/2009/-7_2009/-53.pdf.pdf (дата звернення: 02.08.2020)
5. Туризм. Новий тлумачний словник української мови. У 3 тт. Том 3. П–Я. Вид. друге, виправл. / уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : «Аконіт», 2008. С. 586.
6. Хуторской А. В., Хуторская Л. Н. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования. Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода : межвузовский сб. науч. тр. / под ред. А. А. Орлова. Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2008. Вып. 1. С. 117–137.

REFERENCES

1. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv: Akademydav, 2004. [in Ukrainian].
2. Yefremov S. V. Rozvytok piznavalnoi diialnosti studentiv u navchalnomu protsesi [Development of cognitive activity of students in the educational process]. Naukovi zapysky kafedry pedahohiky Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina – Scientific notes of the Department of Pedagogy of Kharkiv National University named V. N. Karazin. Issue XXXIII, 2013. 94–101. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/2971> [in Ukrainian].
3. Klishch A., Senkalska M. Orhanizatsiia ekskursionoi diialnosti [Organization of excursion activities]. Lviv : Lvivskyi oblasnyi tsentr kraieznavstva, ekskursionii i turyzmu uchnivskoi molodi, 2019. [in Ukrainian].
4. Rudenko N. Samorealizatsiia osobystosti studentiv u pozanavchalnii vykhovnii roboti vyshchych tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Self-realization of students' personality in extracurricular educational work of higher technical educational institutions]. Nauka i osvita – Science and education. 7, 2009. 194–196. Retrieved from https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/-doc/2009/-7_2009/-53.pdf.pdf [in Ukrainian].
5. Turyzm [Tourism] Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. Tom 3. – New explanatory dictionary of the Ukrainian language. Vol. 3. / Ed. V. Iaremenko, O. Slipushko. Kyiv: «Akonit», 2008. S. 586 [in Ukrainian].
6. Khutorskoj A. V., Khutorskaya L. N. Kompetentnost' kak didakticheskoe ponyatie: sodержanie, struktura i modeli konstruirovaniya [Competence as a didactic concept: content, structure and design models]. Proektirovanie i organizaciya samostoyatel'noj raboty studentov v kontekste kompetentnostnogo podkhoda – Designing and organizing students' independent work in the context of a competence-based approach. Tula : Izd-vo Tul. gos. ped. un-ta im. L. N. Tolstogo., Vol. 1. 2008. S. 117–137 [in Russian].

Матеріал надійшов до редакції 22.09.2021 р.